

jedne i druge nazive za mjesec«, pa se odatle izvode i neki dalekosežni zaključci.

Kako tu ima netočnosti, a lično je spomenut urednik »Jezika« prof. Jonke, potrebno je reći, kako je to zapravo bilo. Prof. Jonke je bio obaviješten negdje potkraj veljače ili u početku ožujka, da je na zagrebačkoj Radio-stanici izdana naredba lektorima, da narodna imena mjeseci (*siječanj, veljača, ožujak*) uvijek zamjenjuju u tekstovima internacionalnim nazivima mjeseci (*januar, februar, mart*). Valja dodati, da je isto takva zabrana bila izdana i za druge neke pravilne književne riječi (*tisuća, skladba, skladatelj*). Kad je on provjerio i saznao, da je to istina, skrenuo je pažnju odgovornom funkcionaru Radio-stanice, da takvo administrativno zabranjivanje upotrebe pravilnih narodnih riječi nije u skladu s Novosadskim zaključcima o jeziku, koji preporučuju slobodnu upotrebu takvih dvostrukosti prema želji samoga pisca. Taj se funkcionar složio s takvim tumačenjem i rekao prof. Jonkeu, da će povući spomenutu zabranu. Od onda se opet na zagrebačkoj Radio-stanici upotrebljavaju i jedni i drugi nazivi.

Prema iznesenom činjeničnom stanju vidi se, da je intervencija bila potrebna i opravdana. Nije stoga korisno prikazivati i tumačiti slučaj drugačije, nego što se zbio. Administrativne zabrane pravilnih riječi, kao što vidjesmo u ovom slučaju, donose više štete nego koristi, one izazivaju samo neraspoloženje, pa ih treba ne samo napustiti, nego i smatrati štetnima po razvijanje snošljivosti i u jezičnim pitanjima. A sasvim je pogrešno krstiti vrlo teškim i uvredljivim nazivima onoga, koji brani pravilan narodni izraz. Nametanje izaziva obranu, kadšto i usplahirenu zbog nepravde, koja se nanosi, a samo bez nametanja u području jezika stvara se snošljiva i zdrava atmosfera, koja je toliko potrebna baš u ovoj grani narodne kulture.

Uredništvo

PISANJE TUĐIH IMENA

Želio bih članku prof. Hamma u 3. broju »Jezika«, koji je izišao pod gornjim nazi-

vom, dodati nekoliko argumenata. Svi civilizirani narodi, koji se služe latinskim slovima, uvijek pišu strana imena onako, kako se pišu u narodu, od kojeg ime potječe. Tako na pr. Francuzi, Talijani, Nijemci i Španjolci pišu Eden, iako znadu, da se izgovara Idn. Bernard Shaw predlagao je za engleski jezik 40 znakova, da bi se pismom mogao označiti ispravni izgovor. Kako onda da mi taj izgovor označimo sa naših 30 znakova? Pravilo je fonetike: »Piši, kako govoriš«, ali se kod nas strana imena i riječi pišu onako, kako se *ne izgovaraju*. T. zv. »približno« izgovaranje dovodi samo do zbrke. Budi mi dozvoljeno da priopćim slijedeći moj istiniti doživljaj:

Prije nekih 30 godina bila je u Zagrebu francuska nogometna reprezentacija. Kod svečanog banketa u tadašnjem »City-baru« ustao je naš general G. i održao je francuski govor. Bio sam tada sportski funkcionar, prisustvovao sam banketu, a kraj mene sjedio je Jules Rimet, predsjednik međunarodne nogometne federacije. Nakon govora generala obratio mi se Rimet riječima: »Doista nisam znao, da između vašeg i francuskog jezika imade sličnosti. Činilo mi se, da sam neke riječi govora razumio.« Rimet je mislio, da je general govorio našim jezikom! Eto kuda dovodi izgovaranje našom »fonetikom«!

Učitelj treba da učeniku pokaže, kako se strana riječ piše i da ga živim govorom pouči, kako se izgovara. Ako pak učitelj dopusti, da učenik zapisuje riječi našom fonetikom, učenik će naučiti sasvim pogrešan izgovor, a rezultat će biti poput govora generala G.

Dr. Milovan Zoričić

JOŠ O NAGRĐIVANJU NAŠEGA JEZIKA

Tko je Pulu vidio odmah nakon Oslobođenja (u septembru 1947.), pa navrati danas u taj naš najveći istarski grad, stat će od čuda. Ustao je iz ruševina, izmijenio se, preporodio. Novi ljudi, nove zgrade, nove tvornice, novi parkovi, nova rasvjeta. Gotovo sve novo. Ali... Prošetajmo gradskim

ulicama. Desno i lijevo trgovine, koje mogu stajati i usred Pariza. I pune svega. Na tako raskošnim dućanima koče se kojekakvi natpisi, reklame, oglasi i t. d., koji ne služe ni najmanje na čast našem gradu. Naš se lijepi jezik nemilosrdno unakazuje. I to smije činiti svatko. I nikome ništa. To se događa u gradu, koji posjećuju u svako doba godine brojni turisti domaći i strani. Kakvi li ispadamo u očima tih ljudi? Je li tko ikada na to pomislio? Mi zaboravljamo, da je jezik najbolje ogledalo svakoga naroda i njegove kulture.

Evo samo pregršt toga puljskoga cvijeća: »Vršimo popravak po nižoj cjeni«; »prodaje se zensko rublje«; prodaju se »Rucni radovi«; »odjela.« Jedna velika trgovina poziva kupce: »Posjetite nas pa ćete se uvjeriti u naš bogati izbor«, a u mnogim trgovinama živčnih namirnica možete dobiti »Punomastni sir« iz Sombora; neka trgovina nudi »razne farbe«, pa »sapunsko prask i stirka«; jedan brijač pravi trajnu ondulaciju »na ulju«, dok se u jednoj postolarskoj radionici »primaju narudbe«; jedan fotograf oglašava svoje »radno vrijeme — posle podne, sreda i nedelja«; kino je izvjesio oglas, te je »zabranjen ulaz dijeci«, a svoje ulaznice prodaje »prijepodne — poslijepodne.« Jedna opet trgovina prodaje »kompletna odijela — asortiman velik«; jedna od boljih restauracija najavljuje »canku u nedelju — pocetak u...«, druga opet poziva građanstvo na veselicu »čete se sprovesti — preprodaja karata«, a treća najavljuje »docek Nove godine pruza u svojim prostorijama — zgoditak sivača masina — rezervacija vrsi se...« Neki zanatlija zatvorio je svoju radnju »sbog bolestno — stanovanja Kuciciza.« I jedna osnovna organizacija S. S. R. N. »održati ce sastanak s dnevnim, redom: Upoznavanje članstva po raznim pitanjima koja interesuju naše domaćinstvo«, dok druga obavještava, da će na priredbi od... sudjelovati »Nino i svoja kompanija — dijeca plaćaju...«; na Gradskoj tržnici istaknute su ploče s ovakvim tekstom: »Zabranjeno parkiranje Bi-

cikla, Ručna kolica, Kola, Ambalaza i ostala prevozna sredstva osim dječijih kolica«...

I mogli bismo tako nizati. Međutim i ovoliko je, mislim, dovoljno, da se vidi, kako nam ne valja posao. Nikoga nije još glava zaboljela zbog ovih prestupaka. Drugdje u svijetu postoje ustanove, koje ljubomorno bdiju nad čistoćom svojega jezika. I u Zagrebu ima sličan ured, doduše samo na papiru, jer još nije proradio — za takve stvari nema budžetske mogućnosti. U našem gradu je Podružnica Hrvatskog filološkog društva potakla to pitanje i stavila na raspolaganje svoje snage, ali je — nažalost — njezin glas ostao »glas onoga, koji više u pustinji...« Vrijeme je, da se pitamo: dokle ćemo se odnositi ovako prema našem jeziku? Zar nam može biti svejedno, kada nam netko nagrđuje naš materinski jezik, našu svetinju, naše najveće blago, što ga imamo? Svaki narod voli i poštuje svoj jezik i brani ga do posljednje kapi krvi, ako je u pogibli. A mi?

Netko će mahnuti rukom i kazati, da to ljudi nesvjesno čine (zar bi trebalo, da to svjesno rade?), jer ne znaju jezika. Istina je, mi živimo u kraju, koji je dugo bio izvrgnut najgrubljem odrođivanju. Ali to je bilo i zauvijek prošlo. Od oslobođenja ima već deset godina. Tko je htio, mogao je obnoviti i dopuniti znanje našega jezika. Naše narodne vlasti pružaju svakome mogućnosti da uči. Jer nije sramota ne znati, ali je sramota ostajati u neznanju. Uostalom, u Puli živi danas toliko naših sunarodnjaka iz svih krajeva naše domovine, da je domaći elemenat već u znatnoj manjini. Ali od toga nikakva boljitka. No moglo bi se reći, da je gornji navod samo izgovor, da se opravda naš nehaj prema svemu, što je naše. Uči se engleski, francuski, njemački i t. d. — to je »mondiš«, fino i otmjeno. A hrvatski? Lako za to! To melji, kako ti drago! O tom se pitanju već mnogo pisalo. Bavila se njime i mjesna štampa. Ali bez uspjeha. Iznosim to bolno pitanje ponovno i na ovom mjestu. Možda će se ipak prenuti glas nečije savjesti.

Prof. Ante Šepić, Pula

DRUŠTVENI I POVIJESNI MOTIVI PRENESENOG ZNAČENJA

Velikim društvenim promjenama uvijek se mogu naći tragovi u jeziku, a napose u leksici i stilu. Svaka klasa, koja se u nas u prošlosti formirala, unosila je u rječnik našega jezika čitave skupine riječi, osobito takvih, koje se tiču socijalnih konvencija (odnosi među ljudima, društveni položaj pojedinaca i t. d.), a ujedno odbacivala odgovarajući rječnički materijal prethodne klase. Kako su socijalne promjene dosta brze, za razliku od jezičnih, mnoge su se riječi opirale i nastojale produžiti svoj život u novim prilikama. Kada je iz života ipak potpuno nestala realna osnova, na koju se pojedina riječ oslanja i bila joj simbol, mogla se takva riječ očuvati u prenesenom smislu.

U tom vrenju, što ga je u jeziku uvijek tovalo društveno mijenjanje, književni jezik imao je jednu ulogu, a razgovorni drugu.

U rječniku književnoga jezika skupljao se jezični materijal prošlosti i zadržao ondje aktivnu funkciju. Pravo, historijski i socijalni roman, novinske rubrike o međunarodnim zbivanjima — da spomenem samo neke primjere — moraju se služiti riječima, kao što su *kralj*, *princ*, *kmet*. A naš suvremeni razgovorni jezik opet ne zna, što će s takvim riječima, jer se u našem svakidašnjem zbiljanju više ne mogu naći kraljevi, prinčevi, kmetovi.

Na toj se osnovi razvila zanimljiva suradnja između književnoga i razgovornoga jezika. Čitalac je u jezičnom smislu vezan dvjema sponama: prvo, knjigom, i drugo, svojom živom okolinom. U neprestanom nastojanju, da iz knjige naučeno rječničko blago što više aktivira, on mora doći u dilemu: što da učini s riječima, koje ne pripadaju u današnji život? Ovo dvoumljenje prirodno završava poredbom, na pr. historijski *rob* bio je čovjek fizički i duhovno neograničeno podvrgnut svom gospodaru; slično može i neki današnji čovjek biti podložan ponosu, strasti i t. d. Takav se čovjek prema svojoj strasti nalazi u otprilike istom

odnosu, u kojem je bio rob prema gospodaru. Iz te poredbe nastaju metaforički izrazi: *rob* svoje strasti, *rob* svoga ponosa i t. d. — Preneseni smisao drugi je dio ove jezične suradnje. Kad se novi smisao učvrsti u upotrebi razgovornoga jezika, može se vratiti u književni jezik, pa tako dolazi i treća faza: preoblikovano se značenje vraća iz razgovora u književnost.

Ovakva transformacija značenja na putu književnost — razgovorni jezik — književnost može objasniti pojam američkih *kraljeva* (kralj automobila, kralj petroleja...). Sjedinjene Američke Države, kao tradicionalna buržoaska republika, nisu imale monarha. Znatna koncentracija kapitala u rukama pojedinaca stvorila je tako moćna privatna industrijska poduzeća, da su njihovi vlasnici mogli diktirati proizvodnju i nadzirati tržište. Usporedbom privredne moći takvih pojedinaca i vladarske moći kraljeva po ostalom svijetu našlo se među njima nešto zajedničko, pa su se i bogati američki kapitalisti prozvali kraljevima u svojoj privrednoj grani.

Zanimljivu evoluciju doživjela je riječ *kavalir*. U prvo vrijeme značila je isto što *vitez* (tal. cavaliere = konjanik). Ali kako su srednjovjekovni kavaliri osim rata smatrali svojom dužnošću da brane podanike, osobito nezaštićene žene, pa pošto su se izgubili svi ostali atributi imenice *kavalir*, u nedavnoj prošlosti, pa još dijelom i danas, kavalirima su se zvali oni, koji su se prema ženama odnosili susretljivo i pažljivo.

Najveći pak broj takvih prenesenih značenja javlja se u prijelomnim povijesnim trenucima, kada jedna klasa smjenjuje drugu pa odbacuje njezin poredak, ideje i običaje. Mnogi nazivi, koji su prije neke revolucije značili velike i poštovane stvari, u novom su poretku postali predmet poruge. Put, kojim promjena značenja u takvim prilikama teče, nešto je drugačiji. Riječ se uzima iz realnoga, ali upravo prošloga života, preobražava se u razgovornom jeziku i napokon može ući u književnost.

Naše je građanstvo raspolagalo znatnim brojem takvih izraza. Građanskomu menta-